

Hoe gezond is inspraak en participatie van kinderen en jongeren bij het ontwerpen en aanleggen van speelomgevingen?

Bob Hughes - 2011

Vertaling: Koen Depreitere

In tegenstelling tot de andere bijdragen, gaat mijn bijdrage niet uitsluitend over veiligheid. Mijn bijdrage gaat eerder over de impact van één van die andere volwassenen, neurotische aandoeningen als het gaat over spelen en welke, mijn inziens, niet alleen het spel van kinderen ondermijnt maar ook de vaardigheden van kinderen aantast.

Ik heb het over een praktijk, die blijft toenemen in de UK, en die ook populair aan het worden is in andere landen, namelijk het consulteren van kinderen en hen betrekken bij het ontwerpen van speelomgevingen.

Is het aangewezen om kinderen te consulteren en/of hen aan te moedigen om te participeren aan het ontwerp van speelomgevingen? Of is dit eerder af te raden en biedt inspraak en participatie van kinderen het ontwerp van speelomgevingen geen meerwaarde?

Op het eerst zicht lijkt deze vraag irrelevant, zeker in het licht van de publicatie van Roger Hart over inspraak en participatie van kinderen, nu 20 jaar geleden. Roger Hart stelde in zijn publicatie dat door kinderen (en jongeren) te betrekken bij beslissingen die een impact hebben op hun leven en hen te laten participeren aan gemeenschapsprojecten, kinderen en jongeren zich nauwer betrokken voelen bij de samenleving waar ze in opgroeien. Klinkt allemaal mooi, maar toch ...

Met de algemene stelling van Roger Hart aan sich heb ik geen probleem, verre van. Ik ben er nog steeds van overtuigd dat kinderen en jongeren als groep nauwer betrokken moeten worden bij wat er in onze samenleving gebeurt en moeten kunnen deelnemen aan gemeenschapsprojecten. Maar wanneer kinderen en jongeren samen werken met volwassenen om gemeenschappelijke en maatschappelijke doelen te bereiken en men dit ook gaat doen voor speelomgevingen, is het risico niet ondenkbaar dat die speelomgevingen gebruikt worden als een tandem voor gemeenschapsontwikkeling en burgerschapstraining. Op die manier worden speelomgevingen niet alleen gekoloniseerd maar wordt bij een eventueel falen van een speelomgeving de schuld ook nog eens bij de kinderen en jongeren gelegd.

Met andere woorden, ik was bezorgd dat het consulteren en participeren zoals Roger Hart het voorstelde wel eens kon resulteren in het gijzelen van kinderspel en het kinderspel vervuld zou worden met volwassen agendapunten zoals gezondheids- en veiligheidsvoorschriften, antipestmaatregelen, antiracismemaatregelen en antiseksismemaatregelen. Helaas is dit in de UK al het geval.

Mijn visie op spelen en speelomgevingen is zwaar beïnvloed door mijn eigen ervaringen als kind en de ervaringen van vrienden. Het blijkt echter dat literatuur en onderzoek mijn visie bevestigen. Spelen is wat kinderen doen als er geen volwassenen in de buurt zijn. Een gemaakte speelomgeving is enkel te verantwoorden als de bestaande omgeving onvoldoende speelprikkels biedt. Wanneer een speelomgeving wordt ontworpen moet deze steeds en in de eerste plaats bedoeld zijn om spel te bevorderen, niets meer en niets

minder. Roger Hart had het bij het rechte eind wanneer hij aangaf dat kinderen best in staat zijn om hun speelomgeving vorm te geven maar dat inmenging van volwassenen hierbij niet tot doel mag hebben om de verborgen agenda van de volwassenen te dienen.

Zoals ik in Tokio al stelde in 1990, 2 jaar voordat Roger Hart zijn publicatie voorstelde, is het recht om te spelen naast het recht op eten, drinken en veiligheid, het meest fundamentele recht van het kind. Het recht op spelen is belangrijker dan het recht op inspraak of participatie. En daarin verschil ik Van Roger Hart, die inspraak en participatie boven het recht op spelen zet. Roger nam het op voor inspraak en participatie, ik bleef alert voor het koloniseren van kinderspel.

Door de loop der jaren bleek ik echter gelijk te hebben en had ik mij terecht zorgen gemaakt.

In de eerste jaren na de publicatie van Roger Hart vond er een ware inspraak- en participatie-uitverkoop plaats. Talloze projecten zagen het daglicht en resulteerden in een kleine inspraak- en participatie-industrie, waar niet alleen tewerkstelling maar ook een niet onbelangrijke deel geld in circuleert. Dit is een rechtstreeks gevolg van de publicatie van Roger Hart en tot op vandaag wordt zijn publicatie gebruikt als legitimatie voor wat deze kleine inspraakindustrie dagdagelijks doet. Bovendien heeft deze publicatie er voor gezorgd dat inspraak en participatie van kinderen verplicht is bij het aanleggen van speelomgevingen in de UK. Meer nog, men staat er op dat kinderen worden geconsulteerd vooraleer men met geld over de brug komt. We kunnen het Roger Hart niet verwijten want zo had hij zeer zeker inspraak en participatie niet bedoeld. Het zijn anderen die van mening waren dat het participeren aan het ontwerpen van speelomgevingen belangrijker is dan het spelen zelf en het politiek correct zijn belangrijker is dan het speel-correct zijn, die mee aan de basis liggen van onze hedendaagse speel- en kindonvriendelijke speelomgevingen.

Inspraak en participatie in het licht van speelomgevingen is in dit opzicht een achteruitgang in plaats van een vooruitgang. Spelen was tot voor kort het alleenrecht van kinderen. Aan kinderen vragen stellen over spelen is als hen vragen stellen over eten. Kinderen denken hier niet over na, ze doen het gewoon.

Het bevragen van kinderen over spelen zet de deur open voor volwassenen om zich te bemoeien met de speelagenda van kinderen. In het belang van de gemeenschap leggen volwassenen maar al te graag regels op betreffende gedrag, taal, roken, risicovol gedrag of seksuele interactie maar of deze regels het spelen ten goede komen is nog maar de vraag. Een recent strategisch document van de UK Government stelt dat kinderen elkaar respectvol moeten behandelen als ze aan het spelen zijn. Dit is omgekeerd evenredig biologisch belachelijk als dat het politiek interessant is. Dit is toch niet het soort spel waarover mensen als Bruner, Sylva, Gopnik, net en zoveel anderen reeds talloze schitterende publicaties over hebben gemaakt?

Ten tweede heeft de wetenschap een opmerkelijke evolutie doorgemaakt de laatste twee decennia. Men is het meer dan ooit erover eens dat spelen een hele batterij aan positieve gevolgen heeft waaronder een goede psychische gezondheid en een gezonde motorische en neurologische ontwikkeling.

Dit betekent ook dat het goed mogelijk is wanneer we het spelen beïnvloeden, we de positieve gevolgen van spelen ook beïnvloeden en daarom niet altijd positief beïnvloeden. Helaas praten we dit als volwassenen maar al te graag goed, wij zijn er vast van overtuigd dat het stuk grond dat we gekozen hebben voor een speelomgeving of het speeltoestel dat we ontwerpen, het kind ten goede zal komen.

Spelen en de positieve gevolgen ervan behoren tot het onbewuste en zijn het resultaat van diep gewortelde evolutionaire gevoelens (Sutton-Smith - 2007). Spelen is een fundamenteel deel van onze evolutie, inspraak en participatie plugt daar vandaag op in. Of het nu gaat over spelletjes spelen, hutten bouwen, schommelen of fantaseren, dit zijn geen van allen het gevolg van een bewust denkproces noch kan men er inspraak of participatie over opzetten. Het zijn producten van onze evolutie die behoren tot wat Carl Jung ons collectief onderbewustzijn noemt.

Mijn schrik is niet ongegrond dat als wij kinderen vragen wat zij verwachten van een speelomgeving, wij hen uiteindelijk ongewild betrekken in een volwassen gesprek over spelen, gevoerd vanuit een volwassen standpunt. Kinderen zijn experts als het over spelen gaat terwijl wij volwassenen groentjes zijn, die ons met moeite kunnen herinneren wat spelen is, maar toch kinderen bestoken met volwassen verhalen over spelen, gebaseerd op eigen herinneringen die op een afschuwelijke Disney-eske vertaald worden naar de hedendaagse kindertijd, terwijl de schoonheid en de kracht van spelen angstvallig uit de weg wordt gegaan als zou dit onverkoopbaar zijn.

Het is ook mogelijk dat we door kinderen bewust te maken van spelen en speelomgevingen, we op die manier het spontane uit het spel halen waardoor kinderen over hun spel gaan nadenken en het willen controleren. Wanneer kinderen zo bewust gaan spelen, zullen ze nooit meer onbevangen kunnen spelen.

Zelfs al is onze kennis over spelen de laatste decennia enorm toegenomen, we moeten er ons van bewust zijn dat we eigenlijk nog altijd relatief weinig weten over spelen, wat spelen doet en hoe we spelen het best faciliteren.

Je hoort mij niet zeggen dat kinderen onbewust spelen, ze weten heus wel welk spel ze spelen, ze bouwen bewust een hut of beseffen dat ze in een boom klimmen. Maar hun beleving van het spelen en waarom ze spelen is niet volwassen van aard. Het spel dompelt hen onder in fantasie en verbeelding, ze worden overspoeld door emoties en nieuwe ervaringen, maar niet in termen of kwalificaties die wij als volwassenen hanteren. Kinderen zijn zich niet bewust van de resultaten van spelen die voor ons zo belangrijk zijn, net zoals de mechanismen of de verschillende types van spel. Het kind is er zich niet bewust van en voelt ook de nood niet om zich daar bewust van te zijn. Ik ben er van overtuigd dat hoe bewuster een kind speelt, hoe minder processen er plaatsvinden en dat bewustzijn eerder een remmende dan een stimulerende factor is bij spel.

Het mag voor ons volwassenen om diverse redenen belangrijk zijn om te weten dat spelen voor kinderen essentieel is, dat het de ontwikkeling van hun hersenen bevordert, dat het hen lenig maakt en hun aanpassingsvermogen bevordert, voor kinderen is het enige wat telt dat ze in die boom kunnen klimmen, dat ze een vuurtje kunnen stoken, dat ze op muziek kunnen bewegen of dat ze een mop kunnen vertellen.

Kinderen moeten niet leren spelen, ze doen dat vanzelf en ze weten ook wat de beste plaats is om te spelen. Spelen is voor kinderen vanzelfsprekend en ze doen het niet bewust. Spelende kinderen betrekken in een volwassen gegeven als inspraak, is voor die kinderen spel reduceren tot gedrag en speelvoorzieningen. Dat mag dan wel plezant zijn voor volwassenen maar voor kinderen is er niets aan. Het is even plezant als tijdens een film het einde te verklappen of midden in een mop de pointe weg te geven. Met als gevolg dat kinderen geen zin meer hebben om te spelen.

Deze mogelijke gevaren, al zijn ze theoretisch, zijn niet te onderschatten en mogen niet

geminimaliseerd worden. Psychotherapeuten, speltherapeuten en therapeutische speelwerkers doen er alles aan om onbezoedelde informatie te verzamelen. In het geval van spel heeft een antwoord weinig zin als het niets meer een retorisch antwoord, ingegeven door een volwassen verhaal over spel. Het lijkt me dan ook niet meer dan logisch dat met deze kennis in het achterhoofd dat wie inspraak en participatie opzet, deze bedenkingen ter harte neemt en zijn of haar vragenlijsten screent en niet alleen in de UK.

Maar is inspraak nu schadelijk of niet? Desondanks het feit dat een collega er mij op wees dat kinderen gedurende hun opvoeding regelmatig in contact komen met inspraak en dit ook kunnen plaats, durf ik dit te betwisten.

Ik denk dat hoe belangrijker spelen wordt voor overheden, academici of wie ook met spelen begaan is, we er op moeten letten dat we kinderen niet als consumenten van een volwassen spelverhaal mogen zien. Spelen is niet alleen het recht van kinderen, spelen is hun eigendom, spelen hoort de kinderen toe. Wij zijn hoogstens bijstaanders die hen proberen te helpen omdat we weten dat spelen belangrijk is voor kinderen, zo niet van levensbelang.

Ik ben er van overtuigd dat iedereen, mezelf inclusief, het goed voor heeft met kinderen. Ook als het over plezierige speelomgevingen gaat, zelfs als deze ontworpen zijn in samenspraak met kinderen. Maar eerlijk gezegd denk ik niet dat inspraak de manier is om kindvriendelijke speelomgevingen te ontwerpen. De enige graadmeter voor een succesvolle speelomgeving is het feit dat kinderen er terug komen om te spelen en niet het aantal juist aangevinkte vakjes op een inspraakdocument.